

$$(x^2 - x - 2)^{(2x^2 - x - 1)} \geq (x^2 - x - 2)^{(9 - x^2)}.$$

Sheshiliwi. (4)-система sıyaqlı teńsizlikler sistemasın dúzemiz:

$$\begin{cases} x^2 - x - 2 > 0, \\ x^2 - x - 2 \neq 1, \\ ((x^2 - x - 2) - 1)((2x^2 - x - 1) - (9 - x^2)) \geq 0. \end{cases}$$

Dáslepki eki teńsizlikti sheship berilgen kórsetkishli teńsizliktiń anıqlanıw oblastın tabamız:

$$\begin{cases} x < -1 \text{ yaki } x > 2, \\ x \neq \frac{1 \pm \sqrt{13}}{2}. \end{cases} \quad \text{Bunnan:}$$

$$x \in (-\infty, \frac{1 - \sqrt{13}}{2}) \cup (\frac{1 - \sqrt{13}}{2}, -1) \cup (2, \frac{1 + \sqrt{13}}{2}) \cup (\frac{1 + \sqrt{13}}{2}, +\infty)$$

Keyin tiykarǵı teńsizlikti qaraymız

$$((x^2 - x - 2) - 1)((2x^2 - x - 1) - (9 - x^2)) \geq 0 \text{ hám}$$

$$\text{ápiwayılastıramız: } (x^2 - x - 3)(3x^2 - x - 10) \geq 0.$$

Bul teńsizliktegi birinshi kóbeyiwshiniń koreniń biz aldın anıqlaǵan edik: $x_{1,2} = \frac{1 \pm \sqrt{13}}{2}$. Ekinshi kóbeyiwshiniń

$$\text{koreni: } x_{3,4} = \frac{1 \pm \sqrt{121}}{6}, x_3 = -\frac{5}{3}, x_4 = 2.$$

Endi korenlerdi tártiplestiremiz: $3 < \sqrt{13} < 4$ bolǵanlıǵı sebepli, $x_3 < x_1 < x_4 < x_2$ boladı. Intervallar usılın qollanıw arqalı tiykarǵı teńsizliktiń tómendegi sheshimine iye bolamız: $x \in (-\infty, -\frac{5}{3}) \cup (\frac{1 - \sqrt{13}}{2}, 2) \cup (\frac{1 + \sqrt{13}}{2}, +\infty)$.

Aldın tabılǵan anıqlanıw oblastın esapqa alsaq, juwmaqławshı sheshimge iye bolamız:

$$x \in (-\infty, -\frac{5}{3}) \cup (\frac{1 - \sqrt{13}}{2}, -1) \cup (\frac{1 + \sqrt{13}}{2}, +\infty).$$

Biz keltirgen mısallarda ápiwayılastırılǵan intervallar usılın paydalandıq. Bul usıldıń mazmunı quramalı $F(x)$ anlatpasın $F(x) \vee 0$ teńsizligine teń kúshli bolǵan $G(x) \vee 0$ teńsizligine keltiretuǵın ápiwayı $G(x)$ anlatpası menen almasırdıwıdan ibarat boladı. Bizler joqarıdaǵı mısallarda $F(x) = \log_{a(x)} f(x) - \log_{a(x)} g(x)$, anlatpasın $G(x) = (a(x) - 1)(f(x) - g(x))$, al $F(x) = a(x)^{f(x)} - a(x)^{g(x)}$ al anlatpasın $G(x) = (a(x) - 1)(f(x) - g(x))$ ápiwayı anlatpa menen almasırdıq.

Ádebiyatlar

1. Алимов Ш. ва бошқ. «Алгебра», 9 синф. – Т.: «Ўқитувчи», 2014.
2. Абдухамидов А. ва бошқ. Алгебра ва математик анализ асослари (1, 2 қисм). Академик лицей ва касб-хунар коллежлари учун. – Т.: «Ўқитувчи», 2014.
3. Корянов А.Г., Прокофьев А.А. Методы решения неравенств с одной переменной. – М.: 2011.

REZYUME

Maqolada logarifmik va ko'rsatkichli tengsizliklarni intervallar usulidan foydalanib echish yo'llari misollar yordamida tushuntirilgan.

РЕЗЮМЕ

В статье описываются способы решения логарифмических и показательных неравенств с использованием метода интервалов.

RESUME

The article contains the description of ways for solving logarithmic and exponential inequalities using the interval method.

ЖАС ӨСПИРИМЛЕРДИҢ САЛАМАТ ХӘМ САНАЛЫ РАҰАЖЛАНЫҰЫНДА МИЛЛИЙ ОЙЫНЛАРДЫҢ ТӘСИРИ

Г.Бердибаева - студент

Әжинияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: миллий болалар ўйинлари, гуруҳлар, «Арқаласпақ», «Пышық-тышқан», «Шыр айланба».

Ключевые слова: национальные детские игры, группы, «Арқаласпақ», «Кошки-мышки», «Шыр айланба».

Key words: national children's games, groups, "Arqalaspaq", "Cats and Mice", "Shir Aylanba".

Өзбекстан Республикасының биринши Президенти И.А.Каримов өзиниң «Жоқары мәнаўият – жеңилмес күш» мийнетинде «Келешегимиздиң тырнағы билим дәрғайларында жаратылады, басқаша айтқанда халқымыздың ертеңги күни қандай болыўы перзентлеримиздиң бүгин қандай тәлим хәм тәрбия алыўына байланыслы екенлигин умытпаўымыз керек» - деген еди [1].

Турмысымыздың барлық салаларында әмелге асырылып атырған кең көлемли реформалардың нәтийжелилиги, дәслеп халық руўхый дүнйасының тиклениуи, бай тарийхый мийраслардың терең үйренилиўи, дәстүр хәм үрп-әдетлеримиздиң сақланыўы, мәдениет хәм көркем өнер, илим хәм тәлимниң раўажланыўы, ең әҳмийетлиси жәмийет ой-пикириниң өзгериўи хәм жоқары-лаўы менен ажыралмас байланыслы. Өсип киятырған жас әўладқа, оның фи-зикалық хәм руўхый тәрбиясына оғада үлкен жуўапкершилиқ сезими менен қатнас жасаў- хәр бир оқытыўшы хәм тәрбияшының миннетли ўазыйпасы.

Баслаўыш класс оқыўшылары ушын дене мәдениет сабағында қарақалпақ миллий ойынларынан

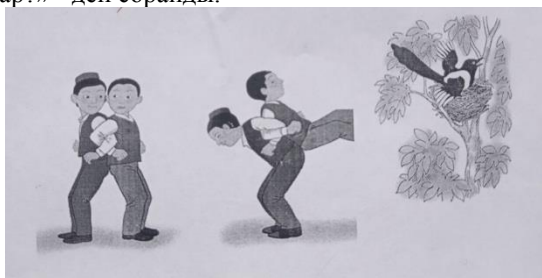
пайдаланыў, оқыў жобасына киргизиў оғада орынлы ис. Қарақалпақ халқының ишинде балалардың жас өзгешеликлерин есапқа алған, олардың дене тәрбиясын, ақыл – санасының раўажланыўына жақсы тәсир жасайтуғын миллий ойынлардың түөрлери оғада көп. Хәзирги күнде бул ойынлардың үлгилери миллий халықлық байрам- Наўрыз байрамында азғандай көринис береді. Ата-бабаларымыз дәреткен, бизге шекем жетип келген бул миллий балалар ойынларына итибар берип, анализ етип қарағанымызда, олардағы бала организмине, ақыл-санасына жақсы тәсирли етип ойлап табылған ойын үлгилерин көрдик.

«Арқаласпақ» [2] миллий ойынының қағыйдалары төмендегисе:

Ойыншылар дәслеп 2- топарға бөлинеди. Хәр топардан еки бала шығады. Еки топардан шыққан балалардың арасы 20 метрдей қашықтықта болып жайласады. Бул жерде имканияты барынша ул хәм қыз балалар топарда араласып турғаны менен ойынға шыққанда ул бала менен ул бала, қыз бала менен қыз бала шыққаны дурымырақ болады. Еки тәреттен шыққан ойыншылар 20 метр аралықтан бир-бирине

карама-карсы болып биринши бала екнши баланы аркалап турыпсоруа береді, еки тарептеги ойыншыларда бирдей хәрекетте болады.

1-соруа. биринши бала екнши балаға бири-бирине терис қарап, қолларын айкастырған халда бир жерге еңкейип, арқасындағы бала аспанға қарайды. «Аспанда не бар?» - деп сорады.

Екнши бала «аспанда ай бар», «аспанда күн бар», «аспанда булт бар», «аспанда қулар ушып баратыр» хәм т.б. өзи көрген, билген аспан денелерин, аспанда көринген нәрселерди айтады.

2-соруа «Жерде не бар?» - деп арқасындағы бала енди аркалап турған баладан сорады. Ол да «жерде тау бар», «жерде суу бар», «жерде тереклер өсип тур» хәм т.б. жерде нени көрсө сол нәрселерди, билгенлерин айтады.

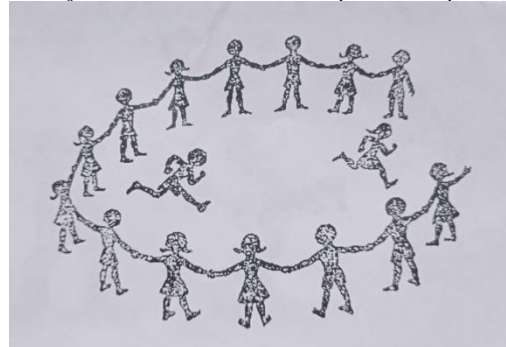
3-соруа. Енди жерге еңкейип аркалап турған, арқасындағы балаға соруа береді. «Хәккениң үйи қайда?»-дейди. Арқасындағы бала бир белгини айтады. «Он атланасан оң жақтағы теректе», «Жигирма адым жүрсен, хәккениң үйин көрсен», «Анау теректи бир айлансан табасан» хәм т.б. белгилерди балалар айтады. Шәртти орынлап яки он атлам, яки жигирма адым жүриуи керек. Егер бала шәртти орынлай алса, еки упай алыуға миясар болады. Еки топардағы еки ойыншылар бирдей уақытта әмелий усы шынығыуды әмелге асырып барады. Жупласқан балалар хәр топарда 6-7 болыуы мүмкин. Оқыу-шылар саны 28-30 болса барлығы толық қатнасады. Бул ойынның әхмийетли таманы сонда, балалар ойнайды, шынығады. Топарларға бөлинуи арқалы то-пар ағзаларында қатаң жууапкершилик сезимлери пайда болады. Жәмәт болып бир мақсетке жетиуе умтылады. Бул арқалы табанлы мийнет етиу керек-лигин түсинип жетисе баслайды. Хәр топардан шыққан жупласқан балаларда топардағыдан да күшлирек жууапкершилик сезимлери пайда болады. Өз сал-мақ категорияларындағы ауырлықты көтериуе талпынады. Өз денесиндеги саламатлықты, күшти сезинеди, биледи. Тәбийғый түрде өзінде күшти топ-лауға, рауажландыруға умтылады. Ойын шәртлериндеги соруалар арқалы сана-сезими рауажланады. Тапқырлық, шешенлик пенен көрген, билген нәр-селерин жупкерлестирип, уйкастырып сөйлеуді, сөйлеу мәдениатын рауажландырады.

Қарақалпақ миллий балалар ойынларындағы бул усыллар дерлик бар-лық түрлеринде де қәлиплескен. Балалардың өзін қоршаған орталықты би-лиуде дүняны таныуында, илимми-билимми болыуында бул ойынлардың орны гиреули.

Балалар ойынларының бири «Пышық-тышқан» ойыны да сырттан қарағанымызда жүдә эпийайы. Бунда балалар 10-15 ойыншы ямаса оннан көбирек балалар қатнасуы арқалы ойын ойналады. Балалар шеңбер болып бир-бири менен қол усласып турады. Арадан еки бала шығып бири тышқан, бири пышық болады. Бизге мәлим тәбийғый түрде тышқан қашады, пышық қуады. Балалардың бири тышқан болып, шеңберди айланып, биресе ишине кирип, биресе сыртқа шығып услатпауға хәрекет етип жууырады. «Пышық» болса услатпауға хәрекет етип, күшин салып жууырады. «Пышық» «тышқан»ды услат алса, олардың қуыспағы

тамамланып, орнына басқа еки бала шығады. Ойын барлық балалар, қызлар «пышық-тышқан» болғанынша дауам еттириледі. «Пышық-тышқан» ойыны зауықлы ойын. Тәбиятынан балаларда пышық-тышқанларға ұқсап бирин-бири қуысып, жууырысып жүрип ойнайды. Ал бул ойынның балаларды бир жерге жәмлеп, бир-бирине дыққатлы түрде қарап, избе-из «пышық-тышқан» болып қуып жууырыулары хәр бир балада өзін көрсетиуе умтылуы күшли болады.

Мәселен: «тышқан» хеш қашан туттырғысы келмейди, «пышық» нәзериндеги «тышқанды» тутыуы шәрт. Екеуиндеги усы жууапкершилик сезими хәр бир балада өзінде күш топлауға, исеним пайда етиуинде, жәмәт алдында абыройлы, адамгершилик сезимлериниң оянуында үлкен тәсир жасайды. Балалар физикалық жактан шынығады, ақылый рауажланыу системасы әмелге асырылып барылады.

«Шыр айланба» миллий балалар ойыны да шебер усталық пенен көплеген коаппонентлерди ишине қамтып алып, балалардың физикалық хәрекетлери денемәдениатына тәсир жасаса, ойын шәртлерин орынлауда санау арқалы санақты- илимди үйретиуе бағдарланған. Ойын балалардың шөлкемлесиуинде, жәмлесиуинде әмелге асырылады. Балалар қатарласып турады. Қатардағы балалар өзлерин санай баслайды. Биринши бала 1,2,3,4,5,6,7 – санақ сан жетиге келгенде жетинши бала ортаға шығады, яғный ойын басқарыушы санау арқалы сайланады. Кимге жети саны түссе, сол бала ойын басқарыушы болып сайланады. «Шыр айланба» ойынында:

«Шыр айланбаған тобым,

Ғыр айланбаған тобым,

Шыр-шыр айланып кетти,

Есабым саған жетти» - деген бир куплет тақмағын айтып хәр бир қатнасуышы, ойынға түспестен бурын айтады. Ойын басқарыушы бала дәслеп өзи баслап айтады хәм топты оң қолына алып жерге қатты урады, топ аспаннан түсемен дегенше, орнында турып бир айланып қакшып алыуы керек. Усылайынша 10-15 мәртеге шекем дауам еттириуи мүмкин. Егер ойыншы бала ылақтырған тобын бир айланып қакшый алмаса ойын тоқтатылады. Изиндеги екнши, үшінши балалар усы тақылетте дауам еттиреді. «Шыр айланба» өзине ылайық атамасы бар қызықлы ойынлардың бир түри. Бул ойынның түри де балаларда жекке – жекке өзлеринде үлкен жууапкершилик сезимлерин пайда етеди. Хәр бир бала бир куплет тақмақты ядлап алыуға умтылады. Бул арқалы көркем сөзлиликке, сөз мәнилерин аңлауға, ядлауға бейимлилик пайда болады. Дене мәдениатын рауажландыруда, өзін дурыс, дәл басқарыуда тәжирийбе топлайды. Топтың айланып түсиу тездиги менен өзиниң айланыу тездигин бириктириуи, адам организмн сезимталлық пенен басқара алыу психологиясы рауажландырылады.

Биз жоқарыда үш миллий балалар ойынларының түрин берип өтип, оларды талқыға алғанымызда, халқымыздың даналық пенен ойлап тапқан балалардың нормал өсип рауажланыуында орны гиреули болған

миллий ойындарына тәсйин қаласаң. Миллий балалар ойындарын тәлим-тәрбия саласында әмелиятқа енгизиў оғада зәурүли. Бул дүнья халықлары арасында

өзимиздиң миллий өзіншелик сыпатларымыз бенен, ата-бабаларымыздан қалған бийбаха мийрасларымызды сақлап, раўажландырған боламыз.

Әдебиятлар

1. Каримов И.А. Жоқары мәнаўият – жеңилмес күш. –Ташкент: «Манаўият», 2008.
2. Шылманов П. Миллий балалар ойындары. –Нөкис: «Қарақалпақстан», 1994.
3. Баўатдинова С. Қарақалпақ балалар фольклорының лирикалық түрлері. «Тафаккур бостаны», 2019

РЕЗЮМЕ

Мақола қарақалпақ миллий балалар ўйинларининг ахамиятини очиб беришга бағишланған. Балалар танаси ва рухиятини ривожлантиришда балалар ўйинларининг ўрни «Арқаласпақ», «Пышық-тышқан», «Шыр айланба» миллий ўйинлар техникасини намойиш этиш орқали тасвирланади.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена раскрытию значимости каракалпакских национальных детских игр. О роли детских игр в развитии тела и духа ребёнка рассказывается путём демонстрации приёмов народных игр «Арқаласпақ», «Кошки-мышки», «Шыр айланба».

SUMMARY

The article is devoted to revealing the significance of the Karakalpak national children's games. The role of children's games in the development of the child's body and spirit is described by demonstrating the techniques of folk games "Arkalaspak", "Cats and Mice", "Shyr aylanba".

USING AUTHENTIC TEXTS IN FOREIGN LANGUAGES CLASSES

V.T. Djumabaeva – assistant teacher

Karakalpak State University named after Berdakh

Таянч сўзлар: чет тили, аутентик матн, ўқув жараёни, луғат, ўқув вазифаси, нутқ фаолияти.

Ключевые слова: иностранный язык, аутентичный текст, учебный процесс, лексика, учебное задание, речевая деятельность.

Key words: a foreign language, an authentic text, a learning process, vocabulary, educational task, a speech activity.

Introduction

Characteristic significance of present time is that the English language, being an international language of communication and a state language of several countries, is getting widely used for communication in Uzbekistan as well. It is impossible to conduct international scientific-practical conferences and seminars without using English.

In the educational process, a great attention was paid to such a concept as the originality of the material or its authenticity. "Authentic," when translated from English, means "original." An authentic text is not primarily intended for educational purposes.

Researcher of the authenticity concept M. Breen identifies 4 types of authenticity:

- 1) The authenticity of the text materials used for educational purposes;
- 2) Degree of authenticity perceived by students;
- 3) The authenticity of educational institutions;
- 4) The authenticity of the social situation in the classroom.

Special attention is paid to the authenticity of the text [6:60 -70].

It is also an important fact that since authenticity is not limited to certain conditions, up to now a single definition of authenticity has not been developed yet, but it involves different types of authenticity. The presence or absence of a certain type of authenticity varies depending on the individual situation of communication. Therefore, the inconsistency of issues related to authenticity of the text is quite relevant.

The implementation of the pedagogical process is possible with authentic materials taken from original sources which are not initially intended for educational purposes [1:395]. However, it is worth noting that such texts are rather difficult for students to understand and they may not always correspond to educational environment and intended learning objectives.

Taking into account these features, E.V.Nosonovich, R.P.Milrud consider that the authors of textbooks need to pay attention to all aspects of authentic speech activities and educational requirements of that language activity while compiling texts. Just such texts, created for educational purposes and as much as close to source samples, will be considered as authentic. They are used in foreign language interaction and correspond to:

- the norms and objectives of natural communication;
- learning requirements;

- thinking and language level of students [3:11-18].

In order to call texts authentic, they must be equipped with certain structural features, and in the first place, introduce an authentic discourse. The following are characteristic for a discursive authentic text:

- natural lexical content;
- natural grammar;
- situational appropriateness of language means;
- logical integrity;
- thematic unity [3:11-18].

A discursive authentic text has the following characteristics:

- structural authenticity;
- lexical - phraseological authenticity;
- grammatical authenticity;
- functional authenticity;
- cultural authenticity;
- informative authenticity;
- situational authenticity;
- the authenticity of the national mind set;
- reactive authenticity;
- authenticity of register;
- the authenticity of educational tasks [3:11-18].

Structural authenticity. is associated with the peculiarities of the text construction and its logic with substantial and formal integrity. An authentic text is characterized by the fact that the sentences are not only closely interrelated with each other, but also harmoniously complement each other in such a way that a logical connection is established between them, providing the text with communicative integrity. The coherence of the text is determined by its theme and it is impossible not to note the role of the title, which leads the learner to perceive a certain kind of information. [4:1028].

In the **lexical - phraseological authenticity**, the selection of lexical units and phraseology plays an important role. The text produced by students does not have a big content, and the vocabulary used is related to those areas of life and interests that students are interested in: family, free time, hobbies, traveling and others [2:987]. Due to phraseological units, the text presents expressiveness and emotional connotation. Phrasal verbs are actively used in the English language, for example, to *break down*, to *call back* and many other verbs. Proverbs and phraseological units allow students to develop authentic speaking skills [3:6].

Grammatical authenticity. is associated with the use of typical grammar structures of this language both in oral